

FRANC KOVAČ:

Izprehod po Koroškem.

I.

itatelja vabim v duhu na izprehod na Koroško severno od Drave. Začeti nameravava svojo pot iz starodavnega Velikovca, središča Podjune. Mesto leži na vzvišenem kraju na levem bregu Drave, čez katero drži dolg most in široka cesta, ki po njej drvijo brez prestanka sem in tja avtomobili vsake vrste, tovorni in osebni, veliki in majhni, kmetiški vozovi in vzdržujejo promet med mestom in železniško postajo Sinča vas. V serpentinah naju pripeleje cesta v mesto takoj na obširni glavni trg. Mesto je približno tako veliko kakor Kranj. Rdeče pobarvani stolp mestne župne cerkve

Velikovec

sv. Magdalene se vidi daleč v Podjuno. Tu so: okrajno glavarstvo, razni uradi, petrazredna osnovna, trirazredna meščanska šola, v bližini mesta na Goldbrunnhofu je tudi deželna poljedeljska in gospodinjska šola. V mestu samem je nebroj trgovin in gostilnic.

Velikovec je gospodarsko središče Podjune, kar se opazi posebno ob sredah, ko je ondi tržni dan, ko prihaja v mesto ljudstvo od blizu in daleč iz vse spodnje Koroške. Sreda je danes. Stopiva malo po trgu in opazujva pisano množico in vrvenje ljudstva!

Tu vidiva postavne Podjunce iz Škocijanske fare in Doberle vasi, dobro rejene in prekanjene prekupovalce lokavega pogleda iz Celovške okolice, ki nakupujejo male prašiče in teleta; opaziva nadalje vesele in šaljive ljudi iz Pliberške okolice; tu se izprehajajo ponosni kmetje iz Grabštajnske okolice, priznani konjerejci, tam pod košatim kostanjem stojijo kmetje iz visokih Djekš, Kneže in Krčanj, ljudje koščenih in nekoliko okornih postav. Bivajo namreč v goratih krajih, 1200 m nad morjem, in se jim že na zunaj vidi, da bijejo s naravo trd boj za obstanek. Uporabiti morajo vse sile, da izrabijo kratko poletje — zima v tako visokih krajih traja dolgo in žito dozori šele v začetku septembra.

Tudi Nemce iz Lavantinske doline, posebno iz zgornjih krajev, opaziva na trgu: večinoma prihajajo v Velikovec na trg kupovat živino. A sedaj še ni ugoden čas za kupčijo: izprehajajo se po trgu gori in doli, razpravljajoč o živinskih cenah. Kmetiške ženske od blizu in daleč prodajajo domače pridelke, jajca, kokoši itd., da se dobi kakšen novc za domače potrebščine. V poletnih mesecih nakupujejo prekupci to blago v velikih množinah za letovišča ob Vrbskem in Klopinskem jezeru in ga odpeljejo takoj z avtomobilom na določen kraj. Ondi je na stopnicah ob vodnjaku sredi trga mož iz Kazaz razpostavil pletene koše, jerbase in podobno blago, poleg njega prodaja nekdo coklje, velike, male, za odrasle, otroke, vsak si more poljubno izbrati. Stojnica se vrsti za stojnico, kjer dobiš vsega: črevlje, blago za obleko, klobuke, posodje, sladkarije itd. Mož vozi po trgu malo lokomotivo in kar sproti kuha klobase. Ako imaš denar, si lahko omisliš motorno kolo, ondih pred trgovino je bogata izbira. In tam zopet se pogaja kmet s trgovcem za mlatilnico na motor. Tudi kranjski Ribničan je tam na voglu hiše razpostavil svojo suho robo. In med to pisano množico drvi avtomobili in drdajo motorna kolesa, prihajajoč in odhajajoč na vse strani: v Železno kaplo, Celovec, Pliberk, Wolfsberg, Mostič, Grebinj itd. Podjetni velikovski trgovci in gostilničarji so razvili danes vse zmožnosti, zakaj ob sredah se da kaj zaslužiti. Na zgornjem delu trga stoji voz pri vozu; ondih kupujejo in prodajajo mlade prašiče, pozimi pa zabelo in zaklane »prulenske«. Po vsem trgu vlada velik hrušč in vrišč.

Na živinskem trgu zunaj mesta opaziva lepo, rejeno govejo živino večinoma bele pasme, ki jo na spodnjem Koroškem splošno rede. Debeli mesarji in nakupovalci, opirajoči se na težke, podkovane gorjače, hodijo sem in tja, pregledujejo in tipajo živino ter se glasno pogajajo glede cene. Tam v kotu ob starinskem, okroglem stolpu, ki so ga sezidali v srednjem veku koroški vojvodi Sponheimovci, pa stojijo Obirci in ljudje iz okolice Železne Kaple, govoreč že precej gorenjsko narečje. Na prodaj so prignali čredo ovac, ki jih prodajajo večinoma v zgornjem kraju.

Pozno popoldne šele preneha šum na sejmišču. Kdor je dobro prodal, stopi še nekoliko v gostilnico. In če ondi dobi še znanca, tedaj obsedi in se časih jako zakasni. A pustiva mestni hrušč in idiva rajši na izprehod po cesti, ki drži iz Velikovca proti severozahodni smeri! Lahko sicer vstopiva v avtomobil, a tedaj ne bi mogla opazovati prirodnih krasot, ki bliskoma drviyo mimo naju. Komaj četrť ure iz mesta in že sva v Št. Rupertu. V naglici si nekoliko ogledava cerkev, zanima naju ogromni, sivi stolp, zgodovinsko najstarejši na Koroškem, in nehote se ustaviva pred skrbno gojenim pokopališčem, polnim cvetic in rož, da je podoben cvetočemu vrtu spomladi.

Najina pot se obrne proti severu navzdol mimo tako zvanega »Hungerlackena«, o katerem pripovedujejo stari zgodovinski zapiski iz 16. in 17. stoletja, da so se tukaj čarovniki zapisovali hudobcu. Po polagoma vzpenjajoči se cesti prideva v raztreseno vas Mrzla voda, ki jo pa ljudstvo splošno imenuje le z nemškim imenom »Kaltenbrunn«, in zavijeva polagoma v gozd.

Ko med pogovorom korakava počasi skozi temen gozd, prideva čez pol ure zopet na plan in ob križišču ceste, ob poljskem znamenju zavzeta obstaneva. Krasen razgled nama nudi lepa okolica, da nehote postojiva in zavzeta opazujeva slikovit kraj pred seboj!

Pred seboj, na nekoliko vzvišenem mestu vidiva prijazno Želinjsko cerkev, vas istega imena, strehe pokrite z rdečo opeko, deset minut na desno od Želinj se skrivajo med vrtovi Štriholče, obširni in ponosni kmetiški domovi. Pred nami na levo se dviga 50 m navpična, gola siva skala, katere vrh je porastel z vitkimi smrekami, tako imenovani »Dragonerfels«, raz katero je nekoč pred desetletji v obupu skočil dragonec in si končal življenje. Pred nama in proti vzhodu se širi ravno, rodovitno polje, ob obronku gozda ležita vasi Zgornje in Spodnje Dobje, tam ob gorskem slemenu Šmartno, Sv. Štefan in še dalje proti vzhodu opaziva vitki zvonik Vovbrske župne cerkve.

Slikovita okolica — stojiva že na pravljličnih in zgodovinskih tleh. Iz ravnega polja se dvigajo navpično proti nebu strmi in skaloviti dolomitni hribi v obliki stožca, do 100 m visoki, in na vsakem opaziva na vrhu razvaline starih gradov. Stari vitezi so nekoč stanovali na teh višavah in bili varni pred sovražnikom. Ozadje slikovite in mične okolice tvorijo strmi, porasli obronki Svinjske planine in iz Štriholč drži strma pot na Djekše, ležeče 1159 m visoko. In nad vso to raznoliko okolico z zelenimi gozdi, žitnim poljem in grajskimi razvalinami pa kraljuje sanjavo Želinjska cerkev, gledajoč bujno rast rodovitnega polja in minuloost razpadlega zidovja na sivem skalovju.

Ker sva že utrujena od dolge poti, hočeva nekoliko počiti kraj ceste ob znamenju in se pri pogledu na divno okolico zamisliti v preteklost in se potopiti v kraljestvo pravljič. Vsak hrib, vsaka razvalina ima svojo pravljico in pripovedko o zakletih devicah in ogromnih,

jim pokonča setev. Potem so pa prisiljeni, da od bogatega kmetu kupujejo žito po visokih cenah. Na to praznoverje nas spominjajo še razna domača in hišna imena in 1220 m visoka gora pred Djekšami z imenom »Zauberkogel«, kjer so v 16. in 17. stoletju sežigali na smrt obsojene čarovnike in čarovnice.

Za hrptom zaslišiva korake. Dve gospodinji se vračata iz Velikovca domov. Prodali sta jajca, piščeta in presno maslo, nakupili sta kave, sladkorja, soli in kar je sploh potreba za dom. Na Koroškem gre vsako sredo gotovo eden od doma na sejem, kmetje navadno naprežejo, drugi gredo peš. V mestu se v sredo proda, kar kmet priredi ali pridela, in ondi tudi kupi, česar potrebuje. Zato na Koroškem v bližini mest po dve ure daleč ni nobene trgovine.

Prijazno pozdravita ženi in odhitita naprej. Tudi midva morava vstati in se ločiti od pravljič in lepega kraja in oditi naprej.

Materino srce.

Bela, bela hišica,
v hišici je izbica,
v izbici je mamica,
v mamici pa srček vroč,
v srčecu čarobna moč:
Blesk iz srca v mamico,

mama da ga izbici,
izba da ga hišici,
a iz hiše čez ves svet
gre kot solnca zlat blesket.
Iz srca ves svet je zlat,
oh, kako imam mater rad!

Danilo Gorinšek.

Božič.

Spod neba kosmiči svilni:
snežec nežnobeli pada,
pada, pada v mehko perje,
gozd ga poln je in livada.

Otec Bog mehkó postilja,
pada snežec nežnobeli —
svile mehke Bog potresa,
da bi dvori vsi blesteli.

Da bi vse blestelo v srcih,
ko nam bode darovano
v jaselcah nebeško dete,
njega rojstvo praznovano.

Danilo Gorinšek.

